

ՍՓԻՒՔԻ ՄԵԾ ԲԱՑԱԿԱՆ՝ ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

Գրեց՝ ԴՈՒՅՏ. ՀՐԱԶ ԶԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ *

Վերջին տարիներուն, սփիւքի կառույցներու եւ ղեկավարութեան հարցը դարձած է աճող եւ մտահոգիչ երեւոյթ մը: Ապագան մշուշոտ է, իսկ ներկայ վիճակը՝ յուսախաբող: Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. կաթողիկոսի բնորոշումով «Կը գտնուինք անդունդի եզրին: Համապատասխան դիրքորոշումներ պէտք է որդեգրենք՝ ինչու ալ մենք տեսակ անհրաժեշտ մօտեցումէ ու մակերեսային դատողութենէ»: (1)

Ժամանակն է կարկինը աւելի լայն բանալու եւ արմատական հարցերու մասին խօսելու:

Բացառութիւնները չարգելով, այսօր սփիւքի «դասական» կազմակերպութիւնները կը նմանին լքուած շէնքերու, ուր անցեալի փառքը տակաւին յայտնապէս տեսանելի է, տէրերը դեռ տեղ մը գոյութիւն ունին, բայց շատ քիչ բնակիչներ մնացած են: Ղեկավարները տեղ մը տակաւին ներկայ են, բայց անդամները, յատկապէս երիտասարդները, կա՛մ բացակայ են, կա՛մ ալ ներգրաւուած չեն: Ներկան ապրելու եւ ապագայ կերտելու ուժը զգալիօրէն թուլցած է: Ցեղասպանութենէն ետք, այս կազմակերպութիւնները կառուցուած էին ժամանակի պահանջներուն համապատասխան, երբ սփիւքը նոր կը ձեւաւորուէր, երբ գաղթական հայութիւնը կենսական անհրաժեշտութիւն ունէր համախմբուելու, կեանք վերակերտելու եւ ինքնութիւն պահպանելու, կազմակերպուելու: Սակայն ժամանակները փոխուած են, իսկ կառույցները՝ ոչ:

Երբեմնի աշխուժ ու կենսունակ այս կառույցները խորքային վերանորոգում եւ նոր շունչ կը պահանջեն, սակայն կը թուի, թէ անոնց ղեկավարները ո՛չ յստակ նպատակներ ունին, ո՛չ ալ բաւարար միջոցներ: Փոխարէնը, գիտակցաբար կամ անգիտակցաբար, անոնք իրենց կազմակերպութիւնները վերածած են թանգարաններու, ուր իրենց ու անցորդներուն համար կը պահպանեն անցեալի վաստակի փայլքը՝ առանց ապագայի տեսիլքի, յոյսի կամ լուրջ ծրագրերու:

Ղեկավարութեան խնդիրը միայն տեսական հարց չէ: Վերջին տարիներուն, Սփիւքի մէջ կատարուած հարցախոյզերը եւս պատկերացուցած են այս հարցը: Սփիւքահայ համայնքներու մէջ կատարուած ուսումնասիրութիւնները զգալի մտահոգութիւններ կը բացայայտեն ղեկավարութեան մասին: Տեսլական ունեցող եւ ուժեղ ղեկավարութեան պակասը կը նկատուի համայնքային կեանքի առաջնահերթ խնդիրներէն մէկը (2): Համայնքային ղեկավարներու եւ համայնքի անդամներու միջեւ կապը խզուած է, իսկ անդունդը՝ օրըստօրէ կը խորանայ:

Իրականութիւնը այն է, որ Սփիւքը 21-րդ դարուն կտրուկ կերպարանափոխուած է, սակայն մեր կառույցները չեն յարմարած այս փոփոխութիւններուն: Այսօր սփիւքը չունի իր պահանջներուն համաձայն ղեկավարներ, որոնք կրնան իսկապէս առաջնորդել եւ վերակազմակերպել զայն: Եթէ նման ղեկավարներ գոյութիւն ունենային, այսօր այս խնդիրներուն մասին անընդհատ պիտի չխօսէինք: Ղեկավարութիւնը պէտք չէ սահմանափակուի միայն գոյութիւն ունեցող իրավիճակը կառավարելով, այլ պէտք է գծէ ու կերտէ ապագան, ցանկ ու սերմանէ հոնատերը եւ մշակէ հիմքերը, այլապէս ան պարզապէս կը վերածուի վարչական պաշտօնի՝ առանց որեւէ խորքային ազդեցութեան:

Ղեկավարութեան ամէնէն էական պարտականութիւններէն մէկը կառույցին մշտական թարմացումն է եւ կենսունակութեան ապահովումն է: Այս հարցերը ղեկավարները նախ իրենք իրենց պէտք է ուղղեն եւ անկեղծութեամբ հայելիին նային: Ո՞րն է իմ կառույցիս կամ կազմակերպութեանս առաքելութիւնը ԱՅՍՕՐ: Ի՞նչ նպատակներ պէտք է իրականացնեմ, ի՞նչ ձեւերով, եւ ի՞նչ միջոցներով: Ի՞նչ դերակատարութիւն ունի երիտասարդութիւնը եւ ի՞նչ հնարաւորութիւններ կը տրուին անոր: Քանի՞ կին անդամներ ունին մեր որոշումներ կայացնող բարձրագոյն ղեկավար մարմինները: Քանի՞ 25-35 տարեկան երիտասարդ մաս կը կազմէ ղեկավարութեան:

Այս եւ այլ հիմնական հարցերը լոկ ձեւական ուսումնասիրութեան համար չեն, այլ գոյութեանական խնդիրներ են, որոնք եթէ չգտնեն իրենց լուծումը՝ կառույցները դատապարտուած են աստիճանական փլուզումի:

Առանց անկեղծ ներհայեցողութեան, ինքնասրբագրումի եւ ներքին «յեղափոխութեան» անհնար է «հետեւորդներու» կամ «շարքայիններու» ուղղութիւն եւ յոյս տալ, ու աւելի էականը՝ նախընտրելի ապագայի մը ճանապարհահարստէսը ուրուագծել:

ՍՓԻՒՔԻ ՄԻԱՍՆԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԿՈԶԵՐ ԿԱՄ ԿԵՆԱՅՆԵՐ

Ամէնէն մտահոգիչ երեւոյթներէն մէկն այն է, որ երբ խօսքը «համասփիւքային», «միասնական» կամ «միացեալ» նախաձեռնութիւններու մասին է, անոնք յաճախ կը մնան անհասցէ եւ դատարկ կարգախօսներ: Որո՞նք են այդ յայտարարութիւններուն հասցէատէրերը.՝ ո՞ր կրօնական հաստատութիւնը, ո՞ր կուսակցութիւնը, ո՞ր կազմակերպութիւնը կամ կառույցը: Շատ մը ղեկավարներ, որոնք նման կոչեր կ'ուղղեն, իրականութեան մէջ կը ձգտին համայնքային կազմակերպութիւնները համախմբելու իրենց ծրագրերուն շուրջ՝ առանց իրական երկխօսութեան, փոխադարձ հասկացութեան կամ յարգանքի: Այսինքն, անոնք չեն ձգտիր հարցերուն շուրջ բաց քննարկումներու եւ համախոհ լուծումներու, այլ պարզապէս կը փորձեն միւսները բերելու իրենց կողմը՝ առանց երկուստեք զաղափարական կամ մարտավարական զիջումներու կամ յարմարեցումներու: Շատ անգամ, նման յայտարարութիւններ տկարութեան նշան են, այսինքն՝ ո՛չ մտածուած եւ մշակուած ծրագիր կայ ո՛չ ալ անհրաժեշտ միջոցները: Իսկ այն կազմակերպութիւնները, որոնք արդէն իրենց տնային աշխատանքը կատարած են եւ միջոցներ ձեռք բերած, աշխատանքը կը տանին առանց սպասելու այլ կառույցներու «միասնութեան» կամ «համագործակցութեան»:

Վերջերս, յօդուածի մը մէջ (3), սրտցաւ եւ մտահոգ կուսակցական մը կը մատնանշէր իր կառույցին հիմնական հարցը՝

[Ծարքայիցներու] ըմբոստութիւնը առիթ մը պէտք է հանդիսանար եւ հանդիսանայ... որ վերանային եւ քննարկեցն կուսակցութեան ընդհանուր կառուցուածքը՝ սկիզբէն մինչեւ մեր օրերը: Այստեղ կառուցուածք ընելով պէտք է հասկնալ անոր պատմութիւնը, կազմակերպական կառույցը, աշխարհընկալումը, քաղաքական դերակատարութիւնը, ծրագիրը, այլ խօսքով ամէն ինչ որ կ'աւելցուի կազմակերպութեան հետ, որպէս գաղափարներ եւ կազմակերպութիւն»:

Յօդուածագիրը ուրիշ կարեւոր կէտ մըն ալ կը մատնանշէ, թէ ինչպէս իր կուսակցութիւնը, — եւ ես պիտի աւելցնէի սփիւքեան «դասական» այլ կառույցները, — իրենց պատմութիւնը եւ դերակատարութիւնը «առասպելականացուցած» են եւ իբրեւ այդպիսին «անքննելի» են: «Այս սրբացումը, որ շեշտուած է մասնաւորաբար Միջին Արեւելքի» կազմակերպութիւններու անդամներուն մէջ, «ժամանակի ընթացքին այլամերժութեան հոգեվիճակ ստեղծած է» կառույցներուն մէջ:

Այստեղ մեր քննարկումին համար կարեւոր չէ ո՞ր կուսակցութեան մասին է խօսքը, ըստաճը բոլոր սփիւքեան «դասական» կառույցներուն կը վերաբերի: Սփիւքի ապագան պիտի որոշուի ոչ թէ լոկ անցեալի ձեռքբերումներով, այլ ապագայի համարձակ եւ խորթափանց տեսլականով: Այժմ ժամանակն է ոչ թէ միայն խօսելու «համասփիւքեան միասնականութեան» մասին, այլ իրական, գործնական քայլերու դիմելու՝ նոր տեսլականով, նոր մեթոտներով եւ նոր առաջնորդներով:

Սփիւքի կազմակերպութիւնները վերակենդանացնելու համար անհրաժեշտ է ինքնաքննադատութեան որդեգրումը, ինչպէս նաեւ աշխատելակերպի ու ոճի վերանայում: Սփիւքեան կառույցները պէտք է յստակացնեն իրենց առաքելութիւնն ու նպատակները՝ ստեղծելով բաց երկխօսութեան հարթակներ ղեկավարներու եւ անդամներու միջեւ: Երիտասարդներու ներգրաւումը պէտք է դառնայ առաջնահերթութիւն՝ զիրենք ընդգրկելով որոշում կայացնող մարմիններուն մէջ եւ օգտագործելով թուային արհեստագիտութիւններ՝ զանոնք հասանելի դարձնելու նպատակով: Կանանց ներգրաւումը եւ ղեկավարութեան մէջ անոնց ընդգրկումը, ցանցային եւ ճկուն կառավարման մեթոտներու որդեգրումը, ինչպէս նաեւ համայնքային կազմակերպութիւններու համար համագործակցային նոր ձեւաչափերու փորձարկումն ու գործադրութիւնը կրնան նպաստել աւելի ժամանակակից եւ կենսունակ կառույցներու ստեղծումին: Գաղափարախօսութիւնը գործնական ու կիրարկելի պէտք է ըլլայ եւ ոչ միայն «դաւանանք»: Անցեալի սխալներու գիտակցութիւնը եւ քննական մօտեցում որդեգրելը, դասեր քաղելը եւ նոր մօտեցումներ ներմուծելը կրնան հնարաւորութիւն տալ կառույցներուն ձեռքբազատելու անքննելի առասպելներէ եւ ականջալուր ըլլալու 21-րդ դարու պահանջներուն: Վերջապէս, նոր ղեկավարներու պատրաստութիւնը, սփիւքի այլ կառույցներու յաջողած օրինակներու որդեգրումն ու յարմարեցումը կրնան ապագայաւայ, կենսունակ ու արդիւնաւէտ ղեկավարութիւն ձեւաւորել:

* Դոկտ. Հրաչ Զիլիկլիրեան (www.hratch.info) ընկերաբան, սփիւքագէտ, հայկական հաստատութեանական Գորարարութեան ծրագրային հեղինակ եւ գործադիր է:

(1) Երեւանի մէջ ընթերցուած Արամ Վեհափառի ուղերձը, «Երկիր», 26 Փետրուար 2025. <https://yerkir.am/hy/article/2025/02/26/287852>:

(2) Հայկական Սփիւքի Հարցախոյզ (2019, 2021, 2022), տես՝ www.armeniandiasporasurvey.com

(3) «Նոր Յառաջ», 6 Փետրուար 2025, էջ 6: